

Roy Vladimír
Autorka textu: Marta Balážová

Charakteristika jednou vetou:

Slovenský básnik a prekladateľ, žil na rozhraní 19. a 20. storočia a v slovenskom literárnom kontexte predstavuje vedúcu osobnosť druhej vlny Slovenskej moderny; jeho lyrické cykly a epické básne, bohaté na charakteristické prvky symbolizmu a impresionizmu, významne posunuli ďalší vývoj slovenskej poézie.

Životopisné údaje:

Narodil sa 17. apríla 1885 v Adamovských Kochanovciach v rodine evanjelického farára. Jeho matka bola dcérou Jozefa Miloslava Hurbana a sestrou Svetozára Hurbana Vajanského. Študoval na nižšom gymnáziu v Skalici, v rokoch 1899 -1905 na evanjelickom lýceu v Bratislave, pokračoval štúdiom teológie a filozofie na evanjelickej teologickej akadémii v Bratislave. Už ako študent spolupracoval s časopisom Prúdy a bol redaktorom Dennice. Verše uverejňoval v Slovenských pohľadoch, Národných novinách, Zborníku slovenskej mládeže. V roku 1910 bol na pozvanie britského historika Setona Watsona spolu s Martinom Rázusom na študijnom pobyte na teologickej fakulte univerzity v Edinburgu. Od roku 1912 pôsobil ako farár v Púchove, 1. svetovú vojnu prežil na ruskom a talianskom fronte, po vojne v roku 1918 organizoval v Juhoslávii československé vojsko. Potom opäť pôsobil ako kňaz, bol však známy i osvetovou a telovýchovnou prácou. Po roku 1925 sa dva roky venoval len vlastnej tvorbe a prekladom, z existenčných dôvodov sa však vrátil k kňazskému povolaniu, v rokoch 1927 - 1934 pôsobil v Bukovci. Na dôchodku žil v Martine, zomrel 6. februára 1936 v sanatóriu Novom Smokovci, pochovaný je na Národnom cintoríne v Martine.

Diela:

Vladimír Roy bol literárne veľmi erudovaným autorom a svojou tvorbou nadviazal na Ivana Kraska, Jána Jesenského a zo starších autorov na Hviezdoslava a Vajanského. Písal intímnu, ľúbostnú a prírodnú lyriku, ale tiež poéziu občiansku a sociálnu. Označuje sa za najsymbolickejšieho básnika Slovenskej moderny. Debutoval epickou básňou venovanou M. R. Štefánikovi **Náš Ikarus** z roku 1920. V nasledujúcom roku mu vyšli básnické zbierky **Keď miznú hmlý** a **Rosou a trním**, ktorými nadviazal na romantický prúd poézie, ktorý predstavovali básnici Byron a Ady a u nás Janko Kráľ a Ivan Krasko. Silnou vrstvou jeho predvojnovnej poézie je národná lyrika. Keďže pochádzal z národne uvedomelého prostredia, skoro si uvedomil dobové poslanie slovenského básnika, povzbudzovať utláčaný národ. Odrazilo sa to v motívoch a obrazoch typických i pre Kraskovu poéziu ako boli noci bez lúny a hviezd, obrazy mrakov, súmraku, cintorína, temna a beznádeje. Royova tvorba z ďalšieho obdobia je zastúpená v zbierkach **Cez závoj** a **Peruťou sudba máva**, obidve vyšli v roku 1927, sú to básne napísané už voľnejším štýlom, a tematicky sa vrátil k intímnej lyrike. Láska k žene patrila k ďalším prameňom básnikových nepokojov a bola aj hnacou silou jeho poézie. Tretia etapa Royovej tvorby z obdobia po roku 1927 obsahuje viac než 60 básní, z ktorých zostavil zbierku **Zvlnený prameň**. Zbierka však nevyšla, časť básní sa dostala až do výberu z jeho poézie **Básne** v roku 1963. Poslednou zbierkou najmä príležitostných básní Vladimíra Roya je **In memoriam**. Táto poézia je vyznaním lásky k rodnému kraju, je však poznačená obavami z blížiaceho sa fašizmu a tiež predtuchou smrti. Roy vkladal do poézie svoje city, pocity, nálady, čím obohacoval impresionisticko - symbolickú poetiku. Súbežne však stále využíval lyrizmus hviezdoslavovského obdobia, preto sa jeho poézia niekedy považuje za rozkolísanú. V poslednom období jeho tvorby nachádzame aj moderný typ voľného verša. Do Royovej tvorby patrili aj prozaické diela, ktoré zostali v rukopisoch, politické a literárnohistorické úvahy a state o Hviezdoslavovi, Štefánikovi, Jiráskovi a iných osobnostiach a najmä preklady literatúry anglických, amerických, nemeckých, francúzskych

i maďarských autorov. Podľa nemeckého textu O. Schlemma preložil libreto opery J. L. Bellu Kováč Wieland. Niekoľko básní Vladimíra Roya bolo zhudobnených napríklad skladateľmi V. Figušom-Bystrým a Alexandrom Moyzesom.

Podrobnejšie o dielach:

Básne - kniha z roku 1963, ktorú z tvorby Vladimíra Roya (publikovanej v zbierkach, predtým nepublikovanej alebo publikovanej len v časopisoch a z rukopisov autora) zostavil Ján Brezina má 3 časti. V prvej je zaradená zbierka Rosou a trnám, do nej patria cykly: Temné ľalie, Tristia, Smrť a zbierka Keď miznú hmly so samostatnými príležitostnými básňami a cyklami Tercíny a Básne v próze. Práve medzi básňami v próze nájdeme aj Brezy a Zvony - dve Royove typicky symbolistické básne z roku 1910, v ktorých sa odrážajú pre symbolizmus typické témy - kríza moderného človeka, hľadanie zmyslu života a životnej sily. V druhej časti knihy sú básnické zbierky Cez závoj a Peruťou sudba máva. Tieto básnické zbierky vyšli po prvý raz v roku 1927 na Myjave. Zbierku Cez závoj autor s vďakou venoval „veľkému priateľovi Slovákov „ Setonovi Watsonovi, profesorovi londýnskej univerzity. Zbierka Peruťou sudba máva je venovaná Samuelovi Zochovi. V tejto časti knihy sú aj preklady z tvorby svetových básnikov, napríklad Goetheho, Heineho, Endreho, Kiplinga i Vergília. V tretej časti výberu Básne je uverejnený výber z knižne nevydaných básní, napísaných do roku 1918, ktoré autor plánoval vydať pod názvom Zvltný prameň a tiež nepublikované básne z neskoršieho obdobia.

Úryvky:

Temné ľalie - úryvok:

Košaté vy buky, kde je vaše lístie!
Uletelo - škoda - vetrom v diale hmlisté.

Škovran kam sa podel, ktorou lietol stranou,
polámal si nôžku, zhynul srdca ranou?

Kamže si sa podel, túžob jarí svete?
Ani stopy viacej o jastrenom lete.

Ďaleko je teplo mojej chorej hrudi,
lučezárne jaro cudzím svetom blúdi...

Zašumejte, lesy, ošarpané hory,
uchláchoľte smútok, čo mi v duši horí.

(zo zbierky Rosou a trnám)

Básne v próze

Brezy

Šiel som osamotenou dolinou a zrak mi utkvel na štíhlych brezách, ktoré sa chveli vo vetre. A v tom chvení haluz bez lístia videl som samého seba. I ony visia medzi nebom a zemou. Hej, visia, i ja visím. A chvejú sa. I ja sa chvejem dajakou podivnou duševnou triaškou. A idem lahodným krokom a hľadím na štíhle brezy. Idem, a neviem kam. Neviem, skadiaľ som prišiel a kam idem... Viem, že každý potok má svoj prameň, i to viem, že napokon po dlhej alebo krátkej ceste musí sa vliať do mora. Ale skade vyvrelo moje „ja“ a do čoho sa vleje konečne - neviem. Kebych vedel, že z neba, hľadel bych naň túžobne. Kebych vedel, že zo zeme, vryl bych sa do nej ako červiak. Ale neviem a kolíšem sa medzi nebom a zemou

bez pomoci ako holé, ošarpané haluze suchých briez. Ó, chvejúce sa konáre bez lístia! Vy smutne kníšu sa brezy! Prečo som vás len zočil, keď som kráčal osamotenou dolinou?

Kríza

Niet, čo by povzbudilo,
niet, čo by roznieťilo,
všetko len tlačí tylo
do prachu zeme zas.
Niet, čo by rozihralo,
čo dušu v náruč bralo,
všetko len ako bralo
chce srdce zdrviť vraz.

Krv v žilách búrne kypí,
padajú ducha šípy
sťa plané, všedné vtipy
na prázdnu melčinu.
Loď mysle orkán zmieta
a osud v diaľke splete
ohybnú pomstu sveta,
v nej túžby zahynú.

Kým slnce umrie v tichu
bez bôľnych chvení vzdychu,
ja musím nádej tichú
v hrob noci pochovať...

(zo zbierky Zvlnený prameň)

Blesky sa krížia...

Blesky sa krížia v rýchľom mihotaní
a národ biedny darmo sa im bráni,
v trúb vresk a v hukot diel sa mieša vzlyk,
s otcom sa lúčiť musí pacholík,
kým vlaky letia v krvné polia, v diale,
deň i noc, znova, znova, neustále,
a vdovic rastie krdeľ závratne,
kým smrť len kosí, kosí, kosí, tne...

(nepublikovaná báseň z obdobia 1. sv. vojny)

Keď spadli putá - úryvok

Keď spadli putá
a slobodienky skvúci ideál
sme vyzdvihli na štít,
bo nehrozila nám už viacej sudba krutá
a s jarným spevom vence sme počali víť
mieru a víťazstvu k sláve,
tu znamenie, hľa, vo výšinách vzplálo
a akoby nás vystríhalo
pred úskalím tisícich hriechov a chýb
a neviditeľná sťa ruka

by písala plamenným písmom:
Tmy hojne, ba priveľa v hlavách i srdciach,
veď sny horečné mátožia stále,
nezacelené rany pália ešte,
sťa zvierali by osudnej minulosti kliešte,
jak noc by nebola uprchla cele...

(nepublikovaná báseň, napísaná po 1. sv. vojne)

Myšlienky:

„Motív plaču a bolesti nad tým, že „ťažké nesie bremä rod“ a že je márne dychtenie po zmene spoločenských pomerov, prelína sa nielen jeho básnickými prvotinami, ale takmer celou jeho tvorbou z prvého obdobia. Situáciu Slovenska a jeho ľudu pred 1. svetovou vojnou zachytáva Roy v motívoch typických i pre Kraskovu poéziu. A kým u štúrovcov orly a sokoly stelesňovali pojmy bojovnosti, voľnosti a slobody, u Roya majú (napríklad v jeho cykle Tristia) už „krv stydlú“ a tušia svoju záhubu.“ (Ján Brezina v doslove k zbierke Básne)

„I samotný cit ľúbosti je u mladého Roya spätý s pocitom tragiky. Ľúbosť kládol príliš vysoko v rebríčku životných hodnôt a musel preto prežiť mnohé pochybnosti o pravosti a trvanlivosti lásky i mnohé sklamanie v nej. No kým napr. u Krasku bol väčší dôraz na silu lásky než na sklamaní, u básnika Roya to býva často naopak.“(Ján Brezina)

Zaujímavosti:

Vladimír Roy bol jedným z našich „smutných“ básnikov. Ťažko znášal národnostný a sociálny útlak a odrážalo sa to v jeho poézii.

Jedným z estetických princípov Royovej poézie je princíp opakovania, ktorý je charakteristický i pre iných príslušníkov Slovenskej moderny, ktorá smerovala k symbolizmu. Symbolisti sa usilovali používať vo svojej poézii len úzky okruh čo najpodstatnejších slov. Viedla ich k tomu túžba po takzvanom absolútnom, večne platnom diele.

Rodný dom Vladimíra Roya nájdeme v dedine Adamovské Kochanovce i dnes.